

Bankacılık Sektöründe Likidite Riskinin Belirleyicileri: Türk Mevduat Bankalarından Kanıtlar¹

Burhan Erdoğan²

Özet

20. Yüzyıldan itibaren daha entegre bir özellik gösteren dünya ekonomisi her ne kadar birçok yeniliği finansal yaşam içerisine dahil etse de beraberinde birçok yeni risk faktörlerinin de yaşama dahil olmasına zemin hazırlamıştır. Bankalar faaliyetlerini yerine getirirken farklı türden birçok risk faktörleri ile karşılaşmaktadır. Likidite riski de bu risklerin en önemlilerinden birisidir. Bu çalışmada Türkiye’de mevduat bankacılığı alanında faaliyet gösteren 19 bankanın 2012-2022 yılları arasındaki verilerinden yararlanılarak likidite riskini etkileyen unsurların analizi amaçlanmıştır. Panel veri analiz yöntemlerinin uygulandığı çalışma sonuçlarına göre likidite riski ile banka büyüklüğü arasında pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki varken likidite riski ile net faiz marjı, enflasyon ve covid pandemi krizi arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif ilişki tespit edilmiştir.

1. GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasının sürdürülebilir hale gelmesinde finansal sektör çok önemli görevleri icra etmektedir. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde kaynakların adil dağıtılması ve dezavantajlı kesimlerin desteklenmesi en önemli faaliyetler arasında yer almaktadır. Başta bankalar ve sigorta şirketleri olmak üzere finansal sektörü oluşturan tüm aktörler yerine getirdiği aracılık rolü sayesinde ülke içinde refahın yükselmesinde öncü

1 Bu çalışma 16-18 Mayıs 2024 tarihinde Bilecik’te düzenlenen 4. Uluslararası Bankacılık Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

2 Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksek Okulu, burhanerdogan@cumhuriyet.edu.tr, 0000-0002-6171-0554

rol oynamaktadırlar. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kaynak ihtiyacının yüksek olması bankalara olan ihtiyacı daha da artırmaktadır. Tasarrufların verimli yatırımlara kanalize edilmesi ile birlikte katma değeri yüksek üretimin sağlanması ve sermaye birikimini teşvik eden birtakım faaliyetler yerine getirilmektedir. Bankalar bu faaliyetleri yerine getirirken kur riski, faiz oranı riski, piyasa riski, kredi riski ve likidite riski gibi birçok risk faktörü ile karşı karşıya gelmektedir. Türkiye gibi kırılgan bir ekonomik yapıya sahip ülkelerde bu risk faktörleri ülke ekonomisi üzerinde olumsuz yönde etkiler yaratabilmektedir.

Sektörün olağan faaliyet döngüsü içinde yer alan bu risklerin doğru şekilde yönetilememesi bankalarda iflasa yol açabileceği gibi bankacılık sisteminden başlayarak başta finansal sektörü sonrasında ise reel sektörü de olumsuz etkileyerek ekonomik krize sebep olabilmektedir (Munteanu, 2012:993; Bonner vd., 2015:216; Chiaramonte, 2018:1). 2000li yılların başında ve 2008 yılında meydana gelen krizlerde bankaların önemli rolü mevcuttur (Afşar, 2011:143-144; Ersoy, 2018:159). Bu kriz dönemlerinde bankalarda likidite riskinin yönetilmesi konusundaki yetersizlikler gündeme gelmiş ve bankaların faaliyetlerinin yoğun tartışmalara maruz kaldığı görülmektedir. Sonraki dönemlerde Basel düzenlemeleri kapsamında (bankaların kısa ve uzun vadeli likidite risklerini yönetmek amacıyla Likidite Kapsama Oranı (LCR) ve Net İstikrarlı Fonlama Oranı (NSFR) gibi standartlar getirilmiştir) bankaların likidite riskinden doğacak problemlere karşı korunması amaçlanmıştır (Basel III: International Regulatory Framework for Banks, 2010).

Likidite riski kavram olarak kurumların alacakları ve borçları arasında meydana gelebilecek vade uyumsuzluğu olarak tanımlanmaktadır. Bu risk türü bankacılık sektörü açısından daha farklı bir önem arz etmektedir (Bonner vd., 2015: 215). Bankacılık açısından ise likidite riski vadeli mevduatın vade sonunda ödenememesini ifade etmektedir. Bankalarda meydana gelebilecek likidite riski aktiflerin kalitesindeki bozulmalar, aktif ve pasifler arasındaki vade uyumsuzluğu, krizler ve riskli dönemlerde meydana gelebilecek ani nakit çıkışlarından kaynaklanabilmektedir (Hazar ve Babuşcu, 2017:128). Likidite riski banka bilançolarındaki aktif-pasif vade uyumsuzluğu, ani para çıkışları ve uzun vadeli yatırımlarda kısa vadeli fonların kullanılması gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu dönemlerde ülke veya banka özelinde meydana gelebilecek problemler bankaların aktiflerini nakde dönüştürememesine ve yükümlülüklerini karşılayamamasına sebep olabilmektedir. İhtiyaç duyulan nakit kaynaklara ulaşamaması fonlama maliyetlerini yükselterek faiz riskinin de yükselmesine yol açabilmektedir. Bu şartlar altında likidite riskinin getirmiş olduğu nakit bulundurma ihtiyacının yanı sıra ekonomide dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde nakit bulundurmanın getireceği risk arasında bankaların optimum bir denge yakalamaları gerekmektedir (Altay, 2014: 465).

Türkiye gibi gelişmekte olan ekonomilerde, bankaların likidite riskinin yönetimi, ekonomik dalgalanmalara karşı daha kırılgan olabilen finansal

sistemlerin istikrarı açısından büyük önem taşır. Bu bağlamda, Türkiye ekonomisi, son yıllarda hem içsel hem de dışsal şoklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu şoklar arasında 2018 yılında yaşanan döviz krizi ve 2020 yılında başlayan COVID-19 pandemisi özellikle dikkat çekicidir. COVID-19 pandemisi, dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik faaliyetlerde ani bir durgunluğa yol açmış ve bankaların likidite pozisyonlarını ciddi şekilde etkilemiştir. Pandemi döneminde, artan işsizlik oranları ve ekonomik belirsizlikler, bankaların karşı karşıya kaldığı kredi geri ödemelerinde aksamalara ve dolayısıyla likidite riskinde artışa neden olmuştur. Aynı zamanda, hükümetin genişleyici maliye politikaları ve Merkez Bankası’nın faiz indirimleri, bankaların kısa vadeli fonlama maliyetlerini etkileyerek likidite yönetimini daha da karmaşık hale getirmiştir.

Türkiye ekonomisinde pandemi etkisiyle ortaya çıkan bu likidite riski, bankaların sermaye yapıları ve kârlılık oranları gibi mikroekonomik faktörlerin yanı sıra enflasyon ve işsizlik gibi makroekonomik değişkenlerden de büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu dönemde, bankaların likidite riskini yönetme kapasitesi hem içsel dayanıklılıkları hem de politika yapıcıların aldığı önlemlerle şekillenmiştir. Dolayısıyla, Türkiye’de bankaların likidite riskine yönelik analizler, sadece finansal göstergelerle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda pandemi gibi büyük çaplı ekonomik şokların etkilerini de dikkate almalıdır.

Çalışma konusunda mevcut literatür incelendiğinde, bankaların likidite riskini etkileyen mikro ve makro düzeyde birçok farklı değişkenin kullanıldığı görülmektedir. Mikro düzeyde genellikle mevduat düzeyi, fonlama maliyeti, kârlılık, sermaye, büyüklük ve sahiplik gibi faktörler öne çıkarken; makro düzeyde ise GSYİH, enflasyon, işsizlik, para politikası ve krizler gibi banka yönetiminin kontrolü altında olmayan riskler belirleyici olmaktadır. Bu çalışmanın literatüre sunduğu katkılar birkaç boyutta değerlendirilebilir. İlk olarak, Türkiye’deki bankacılık sektörü üzerinde yapılan çalışmalar genellikle kredi riski, sermaye yapısı veya kârlılık gibi konulara odaklanmıştır. Likidite riski üzerine yapılan çalışmalar sınırlı olmakla birlikte, bu çalışmada kullanılan kapsamlı veri seti ve metodoloji, bankaların likidite riskine etki eden faktörlerin daha derinlemesine anlaşılmasını sağlayacaktır. İkinci olarak, COVID-19 pandemisi gibi küresel bir krizin bankacılık sektörü üzerindeki etkileri henüz tam anlamıyla anlaşılabilmiş değildir.

Bu çalışmada, COVID-19’un bankaların likidite riskine olan etkisinin analiz edilmesi hem akademik hem de pratik anlamda değerli çıkarımlar sunacaktır. Pandemi döneminde ortaya çıkan risklerin yönetimine dair elde edilen sonuçlar, gelecekteki olası ekonomik şoklara karşı daha dirençli bir finansal yapı oluşturulmasına katkıda bulunacaktır. Dolayısıyla, likidite riskinin doğru yönetimi, sürdürülebilir ekonomik büyüme ve finansal istikrarın sağlanması için kritik bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

2. LİTERATÜR

Bankaların likidite riski ile alakalı yerli ve yabancı literatür incelendiğinde oldukça fazla çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmalardan bazıları aşağıdaki gibi özetlenebilir.

Vodova (2011) tarafından yapılan çalışmada Çekya’da 2001-2009 yılları arasında faaliyet gösteren ticari bankaların likidite riskleri analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre bankaların likidite riski ile sermaye yeterliği, takipteki krediler ve banka faiz oranları arasında pozitif diğer taraftan enflasyon oranı ve küresel finansal kriz arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ayaydın ve Karaaslan (2014) çalışma Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 23 bankanın 2003-2011 döneminde likidite riskini etkileyen unsurları analiz etmektedir. Elde edilen çalışma sonuçlarına göre likidite riski ile banka karlılığı, net faiz marjı ve ekonomik büyüme oranı arasında negatif , banka büyüklüğü değişkeni ile de pozitif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Bhati vd., (2015) çalışma Hindistan bankacılık sektöründe kamu bankalarının likidite riskini analiz etmişlerdir. 1996-2012 yılları arasındaki verilerden yararlanılan çalışma sonuçlarına göre nakit rezerv oranı, yasal likidite oranı, GSYİH oranı ve sermayenin toplam varlıklara oranı ile likidite riski arasında anlamlı ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Işıl ve Özkan (2015) tarafından yapılan çalışmada 2006-2014 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 4 katılım bankasının likidite riskini analiz etmişlerdir. Çalışma sonuçları likidite riski ile kredi riski ve önceki dönem likidite riski arasında pozitif ilişki olduğu ayrıca sermaye yeterlik rasyosu, aktif karlılığı, banka büyüklüğü, enflasyon ve GSYH değişkenleri arasında ilişkinin olmadığını tespit etmişlerdir.

Jedidia ve Hamza (2015) tarafından yapılan çalışmada 2004-2012 döneminde faaliyet gösteren 60 İslami bankanın likiditesini etkileyen unsurları analiz etmişlerdir. Elde edilen sonuçlara göre likidite riski ile aktif karlılık arasında pozitif ilişki varken sermaye yeterliği ve banka yatırım oranı ile negatif ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Karkowska (2015) Çalışma gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerde 2000-2011 yıllarında bankaların likidite riskini etkileyen unsurları analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına enflasyon, GSYİH ve para politikası değişkenlerinin likidite riski üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Wójcik-Mazur ve Szajt (2015) yaptıkları çalışmada Avrupa Birliği ülkelerinde bankaların likidite riskini etkileyen unsurları analiz etmişlerdir. Çalışmada son yıllarda AB’ye üye olan ülkelerle daha önce üye olmuş ülkelerin karşılaştırılması yapılmaktadır. Çalışma sonuçlarına göre faiz oranı, GSYİH artış oranı, enflasyon ile likidite riski arasında her iki ülke grubu açısından da pozitif ilişki olduğunu

ancak varlık getiri oranı ile likidite riski arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Zengin ve Yüksel (2016) tarafından yapılan çalışmada 2005-2014 yıllarında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 10 mevduat bankasının likidite riskini etkileyen unsurlar analiz edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre bankaların likidite riski ile sermaye yeterlik oranı arasında negatif ilişki tespit edilirken net faiz marjı ile likidite riski arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğunu ifade etmişlerdir.

Al-Harbi (2017) tarafından yapılan çalışma 1989-2008 yıllarında faaliyet gösteren 686 bankanın likidite riskini etkileyen faktörleri analiz etmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre likidite riski ile kredi riski, enflasyon oranı, para politikası arasında pozitif diğer taraftan banka büyüklüğü ve piyasa değeri arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmiştir.

Alzoubi (2017) tarafından yapılan çalışmada 2007-2014 yıllarında 15 ülkeden seçilen 42 katılım bankasının likidite riskini analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre nakit oranı, menkul kıymetler, banka büyüklüğü, banka özkaynakları ile likidite riski arasında negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Ersoy ve Aydın (2018) tarafından yapılan çalışmada 2005-2015 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 27 ticari bankanın likidite riskini etkileyen unsurları analiz etmişlerdir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre likidite riski ile banka sermayesi, aktif kalitesi ve mevduat düzeyi arasında pozitif ayrıca ekonomik büyüme, işsizlik oranı ve küresel kriz değişkeni arasında negatif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Sopan ve Dutta (2018) tarafından yapılan çalışmada 2005-2016 yılları arasında Hindistan'da faaliyet gösteren 45 mevduat bankasının likidite riskini etkileyen faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre likidite riski ile GSYİH, banka büyüklüğü, karlılık düzeyi, fonlama maliyeti ve varlık kalitesi arasında negatif ilişki mevduat oranı, enflasyon ve kapitalizasyon oranı arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Al-Homaidi vd., (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışma Hindistan Bombay menkul kıymetler borsasında faaliyet gösteren 37 ticari bankanın likidite riskini etkileyen unsurların analizini amaçlamaktadır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre banka büyüklüğü, sermaye yeterliliği, mevduat oranı, operasyon verimliliği oranı ve aktif getiri oranının likidite riski üzerinde pozitif ayrıca aktif kalite oranı, özsermaye getirisi oranı ve net faiz marjı değişkenlerinin negatif etkiye sahip olduğunu tespit etmişlerdir.

Gockov ve Hristovski (2019) tarafından yapılan çalışmada 2007-2017 yılları arasında Makedonya bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların likidite risklerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Makedonya bankacılık sektöründe likidite riskinin belirleyicilerinin analiz edildiği çalışma 2007-2017 yıllarını

kapsamaktadır. Elde edilen sonuçlara göre likidite riski ile karlılık, takipteki krediler ve merkez bankası faiz oranı arasında pozitif ancak banka büyüklüğü ile ise negatif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Ahamed (2021) tarafından yapılan çalışmada 2005-2018 yıllarında Bangladeş'te faaliyet gösteren 23 bankanın likidite riskini etkileyen bankaya özgü ve makro faktörleri analiz etmiştir. Çalışma sonuçlarına göre aktif büyüklüğü, GSYİH büyüme oranı ve yurtiçi krediler ile likidite riski arasında pozitif ancak enflasyon ile negatif ilişki olduğu ifade edilmektedir.

Kocaman vd., (2021) tarafından yapılan çalışma Türk bankacılık sektöründe 2010-2020 yılları arasında faaliyet gösteren 10 mevduat bankasının 2010-2020 yıllarında likidite riskini etkileyen faktörlerin analiz edildiği çalışma sonuçlarına göre likidite riski ile enflasyon arasında negatif ilişki varken özkaynaklar/toplam varlıklar, para piyasası fonları/toplam varlıklar ve takipteki krediler/toplam krediler arasında pozitif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Akbaş (2022) tarafından yapılan çalışma 2016-2019 yıllarında Türk bankacılık sektöründe katılım bankalarının likidite riskini etkileyen unsurların analizini gerçekleştirmektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar sermaye yeterliği likidite riski arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Elçeri ve Karaaslan (2023) tarafından yapılan çalışma 2011-2022 yıllarında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının likidite riskini etkileyen faktörlerin analizini amaçlamaktadır. Çalışma sonuçlarına göre likidite riski ile takipteki krediler ve nakdi krediler değişkenleri arasında negatif ilişki varken aktif karlılık oranı, politika faiz oranı, enflasyon ve GSYİH arasında ise pozitif ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Güzel (2023) tarafından yapılan çalışma 2003-2022 yıllarında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 15 mevduat bankasının likidite riskini etkileyen unsurları analiz etmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular likidite riski ile özkaynak karlılığı, toplam varlıklar, mevduat oranı, YP pozisyonu, enflasyon ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ve döviz kuru, duran varlık oranı ve kredi riski arasında ise negatif ve istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu ancak net faiz marjı ve özkaynak yapısı değişkenleri ile anlamlı ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Yukarıda belirtilen çalışmalar, farklı ülkelerde ve dönemlerde bankaların likidite riskini etkileyen faktörleri analiz etmektedir. Çalışmalar, genellikle banka büyüklüğü, sermaye yeterliliği, karlılık, enflasyon oranı, GSYİH, faiz oranları ve kredi riski gibi bankaya özgü ve makroekonomik değişkenleri ele almıştır. Çalışmaların çoğu, bankaların likidite riski ile banka büyüklüğü ve sermaye yeterliliği arasında pozitif ilişki bulurken, enflasyon ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik değişkenlerin likidite riski üzerindeki etkileri genellikle negatif yönde olmuştur. Çalışma dönemleri ise genellikle 2000'li yılların başlarından 2020'lere kadar uzanmakta olup, farklı coğrafyalarda yapılan bu araştırmalar, likidite riskini

etkileyen faktörlerin genel olarak benzer temellere dayandığını, ancak ekonomik ve yapısal farklılıklara bağlı olarak bu etkilerin değişkenlik gösterebileceğini ortaya koymaktadır. Özellikle COVID-19 pandemisi gibi kriz dönemlerinde bu ilişkilerin nasıl değiştiğine dair bulgular, mevcut literatürde önemli bir katkı sunmaktadır.

3. MODEL SPESİFİKASYONU VE BANKA ÖRNEKLEMİ

Bu çalışmada Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ve tüm verilerine sağlıklı olarak ulaşılabilen 19 ticari bankanın likidite riskini etkileyen unsurların analizi amaçlanmaktadır. Bu amaçla ilgili bankalara ait 2012-2022 dönemi yıllık verileri elde edilerek analizler gerçekleştirilmiştir. Dengeli panel veri setinin kullanıldığı çalışmanın analizlerinde Stata 15 programı ile sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmada değişkenler arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amacıyla kullanılan model aşağıda ifade edilmiştir.

$$LR_{it} = \beta_0 + \beta_1 BB_{it} + \beta_2 OSK_{it} + \beta_3 NFM_{it} + \beta_4 BS_{it} + \beta_5 GSYH_t + \beta_6 ENF_t + \beta_7 İŞS_t + \beta_8 COV_t + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Yukarıdaki modelde yer alan bağımlı değişken LR bankaların likidite riskini, β_0 sabit terimi, BDD banka düzeyindeki değişkenleri, MED makro ekonomik değişkenleri, KD Covid-19 pandemi dönemini içeren kriz kukla değişkenini ve ε ise modelin hata terimini ifade etmektedir. Ayrıca modelde bulunan i bankaları, t ise çalışmanın dönemini göstermektedir. 1 numaralı modelde kullanılan değişkenlere ait temel bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışmada Kullanılan Değişkenlere Dair Temel Bilgiler

Değişkenler	Sembol	Açıklama	Beklenen Etki	Kaynak
<i>Bağımlı Değişken</i>				
Likidite Riski	LR	Likit Aktifler/Toplam Aktifler		
<i>Bağımsız Değişkenler</i>				
Banka Büyüklüğü	BB	Toplam aktiflerin doğal logaritması	+/-	
Özsermaye Karlılığı	OSK	Faiz Gelirleri-Faiz Giderleri/Toplam Aktifler	-	TBB
Net Faiz Marjı	NFM	Toplam Aktifler	-	
Banka Sermayesi	BS	Özsermaye/Toplam Aktifler	+/-	
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	GSYH	GSYİH büyüme oranı	-	TÜİK
Enflasyon	ENF	Enflasyon oranı (TUFE)	-	
İşsizlik	İŞS	İşsizlik oranı	-	
Covid-19 Pandemisi	COV	2020, 2021, 2022 yılları için “1” diğer yıllar için “0” değerini alan kukla değişken	-	

Çalışmaya dahil edilen bankalarla alakalı bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur. Tablo 2’ye göre çalışmada analizi gerçekleştirilen 19 banka tüm sektörün aktifler açısından %87’sini, krediler açısından %86’sını mevduatlar yönüyle %93’ünü ve toplam özkaynaklar yönüyle %87’sini oluşturmaktadır (TBB Banka ve Sektör Bilgileri,

2024). Çalışmada tercih edilen bankalar mevduat bankaları içinde verilerine ulaşılabilen ve gerekli veri aralığını sağlayabilen bankalardan oluşmaktadır.

Tablo 2. Çalışmaya Dahil Edilen Bankalar³

Banka	Toplam Aktifler	Toplam Krediler	Toplam Mevduat	Toplam Özkaynaklar	Şube Sayısı	Toplam Çalışan
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	2.311.665	1.266.351	1.739.269	202.480	1.758	24.484
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	1.392.140	842.618	1.060.923	89.844	1.038	20.781
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	1.681.061	953.725	1.127.702	106.985	949	16.961
Akbank T.A.Ş.	1.075.186	560.350	679.325	153.600	711	12.717
Anadolubank A.Ş.	39.295	21.465	30.389	6.903	116	1.671
Fibabanka A.Ş.	74.109	39.532	46.859	6.517	44	1.979
Şekerbank T.A.Ş.	63.244	35.771	46.773	4.695	238	3.427
Turkish Bank A.Ş.	2.895	1.234	2.132	239	6	120
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	275.147	149.333	200.391	25.341	448	8.723

4. ANALİZ SONUÇLARI

Çalışma kapsamında analizi gerçekleştirilen bankalar ve değişkenlere ilişkin özet istatistikler Tablo 3'te sunulmuştur. Tablo 3'teki sonuçlara göre çalışmaya dahil edilen bankaların likidite riskinin ortalama değerinin %-4,8, özsermaye karlılığının %12,3, net faiz marjının %4,4, banka sermayesinin %15,7 olduğu ayrıca makro ekonomik değişkenler açısından GSYH büyümesinin %4,4, enflasyonun %18 ve işsizliğin ise %10,8 olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Özet İstatistikler

Değişken	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart	En Düşük	En Büyük
			Sapma		
id	209	10	5.490376	1	19
year	209	2017	3.16987	2012	2022
LR	203	-.0484925	.1975151	-.9587629	.3770329
BB	203	4.526814	.9334245	2.287802	6.363925
OSK	203	.1237195	.0916034	-.3459788	.4702853
NFM	203	.0440376	.0275378	.0118945	.241791
BS	203	.1571127	.181814	.030379	1.763184
GSYH	209	4.426215	2.814294	1	11
ENF	209	18	16.69696	6	64
İŞS	209	10.81818	1.405844	8	13
COV	209	.2727273	.4464311	0	1

3 Sunulan veriler Türkiye Bankalar Birliği tarafından sunulan 25.05.2024 tarihli verileri ifade etmektedir.

Panel veri analizlerinde uygun modelin tespit edilmesi amacıyla bazı testlerin yapılması gerekmektedir. Bu testler ve tercih edilen modele dair bilgiler Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Uygun Model Seçim Test Sonuçları

Test	Sonuç	Etki/Sonuç
Birim Etkisi (F Testi)	208.54 (0.0000)	Birim etki var
Zaman Etkisi (Breusch ve Pagan LM Testi)	2.8014 (1.0000)	Zaman etkisi yok
Hausman Testi	0.5400 (0.9998)	Rassal etkiler modeli

Not: F-testinde H_0 : sabit etkiler tahmincisi karşı EKK tahmincisi geçerlidir. Breusch ve Pagan LM testinde H_0 : tesadüfi etkiler tahmincisi karşı en küçük kareler (EKK) tahmincisi geçerlidir. Hausman testinde ise H_0 : sabit etkiler tahmincisi karşı tesadüfi etkiler tahmincisi geçerlidir.

Tablo 4'e göre likidite riskinin belirleyicileri modeli birim etkili ve zaman etkisiz rassal etkiler modeli olarak tespit edilmiştir. Rassal etkiler modelinin belirlenmesinden sonra modelde değişen varyans, otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunlarının varlığının araştırılmasına dair yapılan testler tablo 5'te sunulmuştur. Tablo 5'te yer alan sonuçlar incelendiğinde modelde değişen varyans sorunu Modified Wald testi (Greene, 2003:323) ile ve otokorelasyon sorunu Bhargava vd., tarafından önerilen Durbin Watson testi (1982) ve Baltagi-Whu LBI testi (1999) ile analiz edilmiş olup her iki sorunun da olduğu ayrıca birimler arası korelasyonu inceleyen Friedman's test (1937) sonuçlarına göre ise yatay kesit bağımlılığının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Tablo 5. Temel Varsayım Testi Sonuçları

Test Türü	Olasılık	Sorun
Modified Wald	0.0000	Var
Bhargava etc. DW	1.1909	Var
Baltagi-Whu LBI	1.5156	Var
Friedman's	0.9642	Yok

Varsayımdan sapma testleri sonucunda modelin içerdiği sorunları dirençli bir şekilde çözümlenerek doğru sonuçları verebilecek Arellano (1987), Froot (1989), Rogers (1993) dirençli tahminci tercih edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'te sunulmuştur.

Çalışma sonucunda elde edilenlere göre bankaların likidite riski ve banka büyüklüğü arasında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç bankaların büyüdükçe daha karmaşık ve çeşitli finansal ürünlere ve operasyonlara sahip olmasıyla birlikte likitlerinin yönetiminde zorluklar yaşayabileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca büyük bankaların daha geniş müşteri kitlesine sahip olması daha büyük işlem hacimlerine maruz kalmasına sebep olabilmektedir bu olgu ani

ve yüksek miktarda nakit çıkışları durumunda daha savunmasız olabileceklerini gerektirebilmektedir.

Likidite riski ile net faiz marjı arasında negatif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç yüksek net faiz marjına sahip bankaların likidite pozisyonunu güçlendiren ve ani nakit çıkışlarına karşı bankaların daha hazır olmalarını sağlayan bir sonuçtur. Yüksek net faiz marjı bankanın daha fazla kar elde etmesine ve dolayısıyla bankanın likidite tamponları oluşturmaya ve olası krizlere karşı daha dayanıklı olmasına destek olur.

Likidite riski ile enflasyon arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu sonuç enflasyonun arttığı dönemlerde merkez bankalarının faizleri artırmasına ve dolayısıyla yatırımcıların bankalara yönelmesiyle mevduat toplamanın kolaylaşması durumu meydana gelir. Yüksek mevduata ulaşan bankalarda likidite riski yaşanma ihtimali daha düşük gerçekleşir. Diğer taraftan enflasyon sebebiyle borçluların reel borç yükü azaldığı için bankaların alacaklarının tahsilat riskini azaltarak likidite pozisyonunu güçlendirir.

Son olarak likidite riski ile Covid-19 değişkeni arasında negatif ve anlamlı ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç pandemi döneminde merkez bankası ve hükümetin bankacılık sistemini desteklemek için aldığı likidite enjeksiyonları, düşük faiz oranları ve çeşitli likidite kolaylıkları gibi önlemler neticesinde bankaların likidite riski üzerinde olumlu etkiler yaratmış olabilir. Ayrıca pandemi döneminde finansal sistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması için kredi destek programları ve teşvik paketleri sayesinde bankaların faiz gelirlerinin artması ve likidite riskinin azalmasına sebep olabilmektedir.

Tablo 6. Araştırma Sonuçları

LR	Katsayılar	Std. Hata	z	P> z
BB	.0496694	.0258196	1.92	0.054
OSK	-.1067894	.1512522	-0.71	0.480
NFM	-1.278096	.5086445	-2.51	0.012
BS	.167166	.1964284	0.85	0.395
GSYH	.0030221	.0024896	1.21	0.225
ENF	-.0015281	.0007296	-2.09	0.036
İŞS	.003012	.0070737	0.43	0.670
COV	-.0590367	.0252023	-2.34	0.019

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İşletmelerin ve bireylerin refahının yükselmesi ve ülke ekonomisinin sürdürülebilir kalkınmasının sağlanmasında bankacılık sektörünün kritik bir rolü bulunmaktadır. Modern bankacılık sektörü, sadece kredi vermektense ziyade, yatırımlara destek olmak, danışmanlık hizmetleri sunmak ve ulusal ve uluslararası işlerde aracılık yapmak gibi çeşitli faaliyetler yürütmektedir. Ancak, bu faaliyetler sırasında bankalar birçok risk faktörüyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda, banka faaliyetlerinin sürekli olarak analiz edilmesi ve risk odaklı politikaların üretilmesi büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların likidite riskini etkileyen unsurlar analiz edilmiştir. Sonuçlar, likidite riski ile banka büyüklüğü arasında pozitif, net faiz marjı, enflasyon ve COVID-19 kukla değişkeni arasında ise negatif yönlü anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koymuştur. Büyük bankaların likidite riskini etkili bir şekilde yönetebilmeleri için daha kapsamlı stratejiler geliştirmeleri gerektiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca, net faiz marjını optimize ederek faiz gelirlerini artırmak ve makroekonomik faktörlerin banka faaliyetlerine olan etkilerini iyi analiz ederek uygun tepki vermek önemlidir. Pandemi gibi olağanüstü durumlara hazırlıklı olmak ve esnek bir likidite yönetimi benimsemek gerekmektedir.

Likidite riskinin etkin yönetimi, büyük bankaların finansal istikrarını koruyabilmesi için kritik öneme sahiptir. Bu, sadece kısa vadeli likidite ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda uzun vadeli finansal sağlamlığı da desteklemelidir. Bankalar, likidite yönetiminde kapsamlı ve dinamik stratejiler benimsemeli; risk yönetim sistemlerini güçlendirmeli ve düzenli likidite stres testleri uygulamalıdır. Bu stratejilerin yanı sıra, net faiz marjını optimize etmek, bankaların hem kârlılığını artırabilir hem de likidite pozisyonlarını güçlendirebilir. Faiz gelirlerini artırmaya yönelik stratejiler ve esnek faiz oranları ile kredi ve mevduat yönetimi politikaları bu süreci destekleyebilir.

Makroekonomik faktörlerin, özellikle enflasyon ve işsizlik oranlarının, bankacılık faaliyetlerine etkilerini düzenli olarak analiz etmek de önemlidir. Bu analizler, bankaların ekonomik göstergelere ve piyasa trendlerine hızlı ve uygun tepki vermelerini sağlayarak risk yönetimini güçlendirir. Ayrıca, pandemi gibi olağanüstü durumlara karşı esnek bir likidite yönetim stratejisinin benimsenmesi, kriz anlarında etkili bir yönetim sağlamak için gereklidir. Son olarak, düzenleyici ve denetleyici kurumlarla iş birliği yapmak, bankaların likidite risklerini daha etkin bir şekilde yönetmelerine ve finansal istikrarı korumalarına katkıda bulunur, bu da genel finansal sistemin sağlığını ve dayanıklılığını artırır.

Bu çalışmanın literatüre sağladığı katkı birkaç önemli boyutta değerlendirilebilir: Çalışmada kullanılan geniş veri seti ve metodolojik yaklaşım, Türkiye'deki bankaların likidite riskine etki eden faktörleri daha derinlemesine analiz etme imkanı sunmuştur. Bu kapsamlı veri kullanımı, daha önceki çalışmalarda göz ardı edilen veya yeterince ele alınmayan faktörlerin etkisini ortaya koymuştur. Ayrıca pandemi gibi küresel krizlerin bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini analiz etmek, literatüre önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, COVID-19'un bankaların likidite riskini nasıl etkilediğini ortaya koyarak, pandemi sonrası stratejik kararlar ve kriz yönetimi konusunda yeni perspektifler sunmaktadır.

Karşılaştırmalı Literatür Analizi:

Enflasyonun Etkisi: Çelik ve Akarım (2012) çalışmasında, enflasyon ile likidite riski arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Ancak bu çalışmada enflasyon ile likidite riski arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Bu farklılık, enflasyonun etkisinin ekonomik koşullardaki değişikliklere bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Çelik ve Akarım'ın çalışmasında yüksek enflasyonun likiditeyi daraltıcı etkisi vurgulanmış olabilirken, bu çalışmanın bulguları, yüksek enflasyonun bankaların faiz gelirlerini artırarak dolaylı yoldan likiditeyi destekleyebileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, uluslararası literatürde Ahamed (2021) çalışmasında enflasyon ile likidite riski arasında negatif bir ilişki bulunurken, Sopan ve Dutta (2018) çalışmasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu farklılıklar, enflasyonun bankaların likidite yönetimi üzerindeki etkisinin küresel ekonomik koşullara ve kriz dönemlerine bağlı olarak değişebileceğini işaret etmektedir.

Net Faiz Marjı: Zengin ve Yüksel (2016) çalışmasında net faiz marjı ile likidite riski arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ancak bu çalışmada net faiz marjı ile likidite riski arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu fark, dönemsel faiz politikaları ve ekonomik koşullardan kaynaklanabilir. Zengin ve Yüksel'in çalışması, yüksek net faiz marjının likiditeyi artıran bir etken olarak değerlendirilmiş olabilirken, bu çalışmanın bulguları yüksek faiz oranlarının borçlanma maliyetlerini artırarak, dolaylı yoldan likiditeyi olumsuz etkilediğini ve dolayısıyla likidite riskini artırabileceğini göstermektedir.

Banka Büyüklüğü: Ersoy ve Aydın (2018) çalışmasında banka büyüklüğü ile likidite riski arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu çalışmanın bulguları da büyük bankaların likidite riskinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bu uyum, büyük bankaların daha büyük likidite havuzlarına sahip olmasının, likidite yönetimi konusunda daha büyük riskler taşıyabileceğini ve bu nedenle likidite riskinin artabileceğini desteklemektedir. Büyük bankaların geniş operasyonel alanları ve yüksek likidite ihtiyacı, riskleri artıran bir faktör olabilir.

Bu karşılaştırmalar, çeşitli çalışmalarda bulunan farklı sonuçların, ekonomik koşulların, dönemsel faktörlerin ve krizlerin etkilerine bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir. Sonuç olarak, bu çalışma hem teorik hem de pratik açıdan önemli katkılar sunmaktadır. Literatürdeki mevcut boşlukları doldurarak ve güncel ekonomik olayları dikkate alarak, bankacılık sektörünün likidite riskinin yönetimi konusundaki bilgi birikimini artırmaktadır. Gelecek çalışmalarda, farklı değişkenler, bankalar ve dönemler kullanılarak daha geniş kapsamlı analizler yapılabilir, bu da literatüre daha fazla katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- Afşar, M. (2011). Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 143-171.
- Ahamed, F. (2021). Determinants of Liquidity Risk in the Commercial Banks in Bangladesh. *European Journal of Business and Management Research*, 6(1), 164-169.
- Akbaş, F. (2022). Katılım Bankalarının Likidite Risk Belirleyicileri. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 738-748. <https://doi.org/10.11616/asbi.1097966>
- Al-Harbi, A. (2017). Determinants of Banks Liquidity: Evidence From OIC Countries. *Journal of Economic and Administrative Sciences*, 33(2), 164-177.
- Al-Homaidi, E. A., Tabash, M. I., Farhan, N. H., & Almaqtari, F. A. (2019). The Determinants of Liquidity of Indian Listed Commercial Banks: A panel data approach. *Cogent Economics & Finance*.
- Altay, E. (2014). *Bankacılıkta Risk*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Alzoubi, T. (2017). Determinants of Liquidity Risk in Islamic Banks. *Banks & bank systems* 12(3), 142-148.
- Arellano, M. (1987). Practitioners Corner: Computing Robust Standard Errors for Within-Groups Estimators. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 49(4): 431-434.
- Ayaydın, H., & Karaaslan, İ. (2014). Likidite Riski Yönetimi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 5(11).
- Baltagi B. H. & Wu P. (1999). Unequally Spaced Panel Data Regression with AR(1) Disturbances. *Econometric Theory*, 15(6), 814–823.
- Bhargava, A., Franzini, L. & Narendranathan, W. (1982). Serial Correlation and the Fixed Effects Model. *The Review of Economic Studies*, 49(4), 533-549.
- Basel III. (2010). *International Regulatory Framework for Banks*. [Erişim Adresi: <https://www.bis.org/bcbs/basel3.htm>].
- Bhati, S., De Zoysa, A. & Jitree, W. (2015). Determinants of Liquidity in Nationalised Banks of India. *World Finance & Banking Symposium*.
- Bonner, C., Iman, V. L., & Robert, Z. (2013), Banks' Liquidity Buffers and the Role Regulation, *DNB Working Paper*, No: 393, [Erişim Adresi: https://www.dnb.nl/en/binaries/Working%20Paper%20393_tcm47-296774.pdf].
- Chiaramonte, L. (2018). *Bank Liquidity and the Global Financial Crisis: The Causes and Implications of Regulatory Reform*. Switzerland: Palgrave Macmillan.

- Çelik, S., & Akarım, Y. D. (2012). Likidite Riski Yönetimi: Panel Veri Analizi ile İMKB Bankacılık Sektörü Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 1-17.
- Ekim Kocaman, B., Babuşcu, Ş., & Hazar, A. (2021). Factors Affecting Liquidity Risk- An Empirical Analysis On Turkish Banking Sector. *Journal of Mehmet Akif Ersoy University Economics and Administrative Sciences Faculty*, 8(3), 1840-1857. <https://doi.org/10.30798/makuiibf.979907>
- Elçeri, M. E. & Karaaslan, İ. (2023). Türk Bankacılık Sektöründe Likidite Riskinin Belirleyicileri: Zaman Serisi Uygulaması. *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 9(70): 3259-3267. DOI: http://dx.doi.org/10.29228/sm_rj.68901
- Ersoy, E., & Aydın, Y. (2018). Bankaların Likiditesini Etkileyen Makroekonomik ve Bankaya Özgü Faktörlerin Ampirik Analizi: Türkiye Örneği. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 7(14), 158-169.
- Friedman, M. (1937). The Use of Ranks to Avoid the Assumption of Normality Implicit in the Analysis of Variance. *Journal of the American Statistical Association*, 32, 675-701.
- Froot, K., A. (1989). Consistent Covariance Matrix Estimation with Cross-Sectional Dependence and Heteroskedasticity in Financial Data. *The Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 24(3): 333-355
- Greene, W. H. (2003). *Econometric Analysis*. Upper Saddle River. Nj: Prentice-Hall.
- Gockov, G., & Hristovski, G. (2019). Determinants of Liquidity and its Relationship With Profitability—the Case of Macedonian Banking Sector. *Asian Journal of Economics and Empirical Research*, 6(1), 85-92.
- Güzel, A. (2023). Ticari Bankalarda Likidite ve Likidite Riskinin Yönetimi: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Abi Ervan Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(1), 109-135.
- Hazar, A. & Babuşcu, Ş. (2017). *Banka Aktif Pasif Yönetimi*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.
- Işıl, G., & Özkan, N. (2015). İslami Bankalarda Likidite Riski Yönetimi: Türkiye’de Katılım Bankacılığı Üzerine Ampirik Bir Uygulama. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2), 23-37.
- Jedidia, K. B., & Hamza, H. (2015). Determinants of Liquidity Risk in Islamic Banks: A Panel Study. *Islamic Management and Business*, 2(2), 137-146.
- Karkowska, R. (2015). Global Liquidity Determinants Across Emerging and Advanced Countries. *Journal of Banking And Financial Economics*, 3(1), 152-170.
- Munteanu, I. (2012). Bank Liquidity and its Determinants in Romania. *Emerging Market Queries in Finance and Business*, 3, 993-998.

- Rogers, W., H. (1993). Regression Standard Errors in Clustered Samples. *Stata Technical Bulletin*, (13): 19-23.
- Sopan, J., & Dutta, A. (2018). Determinants of Liquidity Risk in Indian Banks: A Panel Data Analysis. *Asian Journal of Research in Banking and Finance*, 8(6), 47-59.
- TBB. (2024). *Banka İstatistik Raporları*. [Erişim Adresi: <https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/istatistik-raporlar/59>].
- Wójcik-Mazur, A., & Szajt, M. (2015). Determinants of Liquidity Risk in Commercial Banks in the European Union. *Argumenta Oeconomica*, 2(35), 25-47.
- Vodova, P. (2011). Liquidity of Czech Commercial Banks and its Determinants. *International Journal of Mathematical Models And Methods In Applied Sciences*, 5(6), 1060-1067.
- Zengin, S., & Yüksel, S. (2016). Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(29), 77-95.

